

Kaj so onomatopeje?

RADIO SLOVENIJA 1, 08. 03. 2025, **JUTRANJI PROGRAM**, 07:31

JURE ČEPIN (voditelj)

Da so onomatopeje besede, s katerimi s človeškimi glasovi posnemamo druge glasove in zvoke, smo povedali že pretekli teden v oddaji Kiks. Danes pa se bomo osredotočili na njihov pomen pri razvoju človeškega govora. To so namreč pogosto prvi zvoki, s katerimi se dojenček sporazumeva z okoljem. Z nami pa bo znova jezikoslovec dr. Marko Snoj z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**, s katerim se je za oddajo Kiks pogovarjala Andreja Gradišar.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Onomatopeje spadajo med medmete in so najbolj prvobitne besede, uvodoma pojasnjuje dr. Marko Snoj.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Najprej moramo vedeti, od kod sploh človeški jezik. Človeški jezik je star približno, človeški jezik današnjega tipa, o tem govorimo, je star približno 70 tisoč let, in sicer izvira iz časa, ko so se v človeških možganih, ko sta se razvili dve področji. To sta Brocovo in Wernickovo, ki sta pristojni za to, da razumeta govor in ga tudi, naredita vse potrebno, da mi znamo govoriti. In to se je razvilo pri človeku, torej pri homo sapiensu pred približno 70 tisoč leti. Vse preostale živali, vključno z drugimi ljudmi, kot so neandertalci, homo erectus in podobno, niso znali tako govoriti kot mi, ker niso imeli Wernickovega in Brocovega področja v možganih. So se pa izražali z onomatopejami, z medmeti. Tako kot se še danes izražajo in sporazumevajo tudi vse druge živali, zlasti zgovorni so ptiči, tudi psi in mačke so precej zgovorni, mnogo živali imajo svoje živalske jezike, ki pa niso tako natančni, kot je naš jezik. Naš jezik je natančen zato, ker je to jezik morfemskega infonemskega tipa, medtem ko onomatopeje in medmeti niso tega tipa.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Medmeti pa so torej ostanek iz časov, ko tega jezika še nismo imeli, nadaljuje sogovornik.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

To je pravzaprav naš živalski jezik. Kakor smo ljudje še živali, tako imamo tudi še živalski jezik. V bistvu, če dobro pomislimo, mi vsi ljudje govorimo dva jezika. Eden je naš materni, ali je to nemščina, slovenščina ali karkoli, drugi je pa jezik onomatopej oziroma širše medmetov, ki izvira iz živalskih časov.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

In ta je tisti prvi, s katerim se začnemo oglašati kot dojenčki.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Otroci se začnejo oglašati z onomatopejami in sploh z nekimi posnemovalnimi in ponazoritvenimi predmeti. Zakaj? Zato, ker še nimajo dokončno razvitega Wernickovega in Brocovega področja v možganih. To se zgodi šele pri enem letu oziroma nekoliko prej ali nekoliko kasneje, se začne mielinizacija teh dveh področij, in sicer pri punčkah prej kot pri fantih, zato punčke prej spregovorijo.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Onomatopeje so, kot omenjeno, pogosto prvo, s čimer poimenujemo določeno bitje ali stvar, šele pozneje se naučimo besede, ki smo jo pripisali posameznemu bitju ali predmetu.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Konec koncev tudi otrok, za otroka je včasih ta onomatopeja sinonim za tisto kar, za tisto žival - glej kakšen hov-hov je tukaj, ne, bomo rekli otroku. Ali pa otrok bo rekel hov-hov, ko bo pokazal na psa, ne bo rekel ps, ps. Najprej bo verjetno rekel hov-hov. Kakor kdo, ne, različni so otroci, ampak to je dovolj pogosto.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Zdaj pa na kratko zavijmo na stran pot. Ko že omenjamo psa, kako se ta oglašča v različnih jezikih?

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Če pogledamo, kako je hov-hov v različnih jezikih. Slovensko hov-hov, hrvaško vau-vau, srbsko, bosansko, črnogorsko in makedonsko av-av oziroma af-af, odvisno kateri jezik točno, bolgarsko je bav-bav, kar pri nas pomeni nekaj drugega, ne. Rusko je dau-gav, tudi tjav-tjav, ukrajinsko gaf-gaf, gav-gav pravzaprav, belorusko tudi, poljsko hav-hav, češko haf-haf. Če gremo še malo ven iz slovanskih jezkov, je recimo francosko vav-va, furlansko je vak-vak, tudi bu-bu, italijansko je bav-bav, katalonsko je bup-bup, špansko je gvau-gvau, portugalsko av-av, romunsko laja pes ham-ham, albansko tudi ham-ham in pa hav-hav, novogrško je gav-gav, nemško je vau-vau in pa vuf-vuf, nizozemsko je vuf-vuf, afrikansko je blaf-blaf, angleško je vuf-vuf ali tudi bov, ali bov-vov, dansko vov-vov in tako naprej, da pridemo na koncu recimo do korejščine, kjer je meong-meong. Torej zelo različno za, pa ravno tako psi lajajo z enakim, približno enakim glasom tako v Koreji kot tudi pri nas.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Z onomatopejami seveda posnemamo tudi druge glasove, ki nas obkrožajo.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Imamo recimo celo plejado avtomobilskih onomatopej, kot brm-brm ali pa pip-pip, tako ja, kakor se pač avto zna oglašati, ne. Tudi fiju je tak, ki pove neko hitro gibanje. Ta onomatopeja prvotno posnema veter, ki je najhitrejši, ne. Potem je, so razni zvonovi in zvonci. Imamo bim-bam-bom za cerkvene zvonove, potem ding-dong je po navadi za hišni zvonec, ne, cin-cin je za kolesarski zvonec. Potem kaj vem, recimo boben bamberbam ali pa celo kakšne druge inštrumente, recimo hmtadra, cigu-migu je iz tega tudi, tra-ra za trobento.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Na podoben način poimenujemo tudi nekatera svoja dejanja.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Veste 'k', tisto kar je v nekultiviranem 'k', tudi to je k lahko, ker mi glasu nimamo, ne, ampak najbližje izgovorjavi temu 'k' je k in iz tega pride to, to se pa pri dojenčkih lepo vidi, pa je glagol kakati, iz tega. Dojenčki se nič fine ne delajo in če se mora kaj napeti naredi 'k' in to se potem posname s k-jevskim glasom, tako kot pri kikiriki podobno in dobimo onomatopejo k, ki ponazarja oziroma posnema dojenčkovo ali tudi koga drugega napenjanje ob tem dejanju in ko to podvojimo ka-ka, dobimo potem kakati, kar je v več jezikih. Recimo pri nas je to, v Rusiji imajo kakati, Čehi imajo kakati, Italijani imajo, že stari Rimljani so imeli, Grki so imeli, tako da to je prastara onomatopeja.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Onomatopeja pa je tudi izraz lu-lu, le da tega uporabljamo le pri nas, medtem ko se, kot rečeno, ka-ka pojavlja v več jezikih.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Ka-ka je precej širok, lu-lu pa nekako ponazarja tekočino. Veste lu, lu, lu, zelo lepo se sliši, kot da bi nekaj teklo. Tako da ja, to je v osnovi onomatopeja.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Mame se pogosto rade pohvalijo, da je bila otrokova prva beseda prav mama. Pa je res tako oziroma zakaj je tako? Vprašanje lahko razrešimo s pomočjo onomatopej.

Dr. **MARKO SNOJ** (jezikoslovec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša **ZRC SAZU**)

Otrok bo posnemal nekaj, kar bi rad naredil. In če je lačen, bo rekel am-am. Kaj dela? Z ustnicami posnema to, kar bi rad delal. Ker tako, na ta način bo jedel. In kaj potem pomeni ta am-am-am, pomeni mama v vseh jezikih skorajda. To odrasli razumejo, glej, rekel je mama. Ne, on je hotel jesti. Ampak kdo mu bo dal jesti? Jestu mu bo dala mama, ne. A veste, to je, povsem normalno je, da bo od mame dobil za jest. Še več, ne, od posebnega dela mame, ne od vsakega dela mame, zato tukaj zelo pove, veliko pove latinščina, ker beseda mama pomeni prsna bradavica, ne pomeni cele mame. In mi imamo potem, po drugih jezikih smo pač posplošili, ampak iz tega bistvenega dela mame smo naredili, poimenovanja bistvenega dela mame smo naredili za celotnega človeka.

ANDREJA GRADIŠAR (novinarka)

Ljubezen gre tudi v tem primeru skozi želodec torej, še ob koncu dodaja dr. Marko Snoj.